

Stratégia čitateľskej gramotnosti

Úvod

Čitateľskú gramotnosť vo všeobecnosti definujeme ako "porozumenie, používanie a uvažovanie o písomných textoch, aby jedinec dosiahol svoje ciele, rozšíril si vedomosti a potenciál a aby sa zúčastňoval života v spoločnosti." (PISA)

Čitateľská gramotnosť, škola a spoločnosť

V širokom chápaní je čitateľská gramotnosť univerzálna technika, ktorá umožňuje každému jedincovi zúčastňovať sa na sociálnom a kultúrnom živote modernej spoločnosti – teda nie je to schopnosť len prečítať slová, vety a celé texty, ale aj prečítané pochopiť a ďalej s obsahom a získanými informáciami pracovať. Považuje sa za základnú kompetenciu, bez ktorej nemožno dosahovať ďalšie kompetencie. Je súčasťou funkčnej gramotnosti človeka. Pri takomto vnímaní problematiky čitateľskej gramotnosti nie je až tak veľmi dôležitá ani rýchlosť, ani plynulosť čítania, ale podstatné je porozumenie a používanie písaných textov. Tento pohľad na čitateľskú gramotnosť vychádza z koncepcie funkčnej gramotnosti, keďže funkčná gramotnosť je vnímaná ako schopnosť spracovať informácie z tlačenej a písanej textu a využiť ich pri riešení rôznych situácií každodenného života.

Preto v súvislosti s pojmom čitateľská gramotnosť nemožno uvažovať iba o textoch, ktoré žiak číta v škole, teda o učebných textoch, ale aj o textoch v spojitosti s jeho bežným životom mimo školy. Prostredníctvom takýchto rôznorodých textov žiak spoznáva aj kultúru slova, rozličné hodnoty, vniká do postojov postáv a podobne, a to dáva čítaniu ďalší rozmer – to odlišuje čitateľskú gramotnosť od osvojovania si techniky čítania.

Čítanie

Dobré čitateľské zručnosti vytvárajú predpoklad pre zvládnutie všetkých vyučovacích predmetov, preto by mali v rámci školského vzdelávania patriť medzi kľúčové oblasti. Čitateľská gramotnosť je schopnosť porozumieť a používať také písomné jazykové formy, ktoré:

- vyžaduje spoločnosť,
- ktoré majú hodnotu pre jednotlivca.

Aspekty čitateľskej gramotnosti:

1. procesy porozumenia

- a. vyhľadávanie určitých informácií
- b. vyvodzovanie záverov
- c. interpretovanie a integrovanie myšlienok a informácií
- d. hodnotenie obsahu, jazyka a textových prvkov

2. ciele čítania

- a. čítanie pre literárny zážitok / fiktívny hrdina, udalosť, prostredie/
- b. čítanie pre získavanie a využívanie informácií. /aspekty reálneho sveta/

3. čitateľské zvyklosti a postoje /podporujú celoživotné vzdelávanie/

Čitateľské kompetencie

1. Získavanie informácií

Úroveň 1 – Zaradiť jednu alebo viac nezávislých častí explicitne vyjadrenej informácie, väčšinou s jedným kritériom a malou alebo žiadnou protikladnosťou informácií v texte.

Úroveň 2 – Zaradiť jednu alebo viac častí informácie, a to aj s použitím viacerých kritérií

Úroveň 3 – Zaradiť časti informácie a v niektorých prípadoch aj zistiť vzťah medzi nimi. Sústrediť sa na nápadne protichodné informácie

Úroveň 4 - Umiestniť a zoradiť alebo skombinovať viaceré informácie. Posúdiť, ktorá z nich je významná pre úlohu.

Úroveň 5 – Umiestniť a zoradiť alebo skombinovať viaceré časti ťažko dostupných informácií, niektoré z nich môžu byť aj mimo textu. Posúdiť, ktorá informácia v texte je významná pre úlohu. Sústrediť sa na vysoko hodnoverné a/alebo výrazne obsiahle informácie.

2. Interpretácia textov

Úroveň 1 – Pochopiť hlavnú tému, autorov zámer v texte o známom námete, keď požadovaná informácia v texte nie je nápadná.

Úroveň 2 – Odhaliť hlavnú myšlienku textu, porozumieť vzťahom a vytvoriť alebo aplikovať jednoduché kategórie. Vysvetliť význam určitej časti textu v prípade, keď informácia nie je nápadná a vyžadujú sa jednoduchšie závery

Úroveň 3 – Integrovať niekoľko častí pre odhalenie hlavnej myšlienky. Porozumieť vzťahom, vysvetliť význam slova, frázy. Porovnať a dať do protikladu alebo triediť a brať pri tom do úvahy viaceré kritériá. Sústrediť sa na protichodné informácie.

Úroveň 4 - Posúdiť text, pochopiť a uplatniť kategórie v neznámom kontexte. Vysvetliť význam časti textu s ohľadom na celkový text, viacznačnosť a myšlienky, ktoré sú v protiklade k očakávaniam alebo sformulované negatívne.

Úroveň 5 – Vysvetliť význam jemných rozdielov v jazyku alebo preukázať úplné a detailné porozumenie textu.

3. Uvažovanie a hodnotenie

Úroveň 1 – Urobiť jednoduché spojenia medzi informáciami v texte a bežnými, každodennými vedomosťami.

Úroveň 2 – Urobiť porovnanie alebo spojenie medzi textom a širšími vedomosťami alebo vysvetliť časť textu s využitím osobnej skúsenosti alebo postojov.

Úroveň 3 – Urobiť spojenie alebo porovnania, podať vysvetlenie alebo vyhodnotiť jednu črtu textu. Preukázať detailné porozumenie textu vo vzťahu k známym, každodenným vedomostiam. Sústrediť sa na menej obvyklé vedomosti.

Úroveň 4 - Využiť formálne alebo všeobecné vedomosti na vyslovenie hypotézy a kritické zhodnotenie textu. Preukázať presné porozumenie dlhých a zložitých textov.

Úroveň 5 -Kriticky zhodnotiť alebo vysloviť hypotézu. Sústrediť sa na pojmy, ktoré sú v protiklade k očakávaniam. Dokonale porozumieť dlhému a/alebo zložitému textu.

Zvyšovanie čitateľskej gramotnosti - plán

- ŠKOLA:

Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti na úrovni školy, sledovanie výsledkov a ich postupné zlepšovanie. Skvalitňovanie úrovne čitateľskej gramotnosti v škole zvýšením spolupráce učiteľov. Určenie školského koordinátora čitateľskej gramotnosti pre I. stupeň a pre II.stupeň.

Skvalitňovanie procesov a situácií na rozvíjanie čitateľskej gramotnosti prostredníctvom aktívnej spolupráce učiteľov v rámci školy.

- VYUČOVACÍ PROCES:

Rozvíjanie čitateľskej gramotnosti vo vyučovaní, hľadanie možností ako zlepšiť proces výučby ČG, ako zvýšiť motiváciu žiakov a aktivizáciu žiakov. Zavádzanie inovácií, nových foriem vyučovania, vyučovacích metód na aktivizáciu žiakov, resp. nových spôsobov hodnotenia.

Čitateľská gramotnosť je súčasťou celého výchovno-vzdelávacieho procesu, netýka sa iba jazykového vyučovania. Slovenský jazyk je základom, na ktorý naväzujú ostatné vyučovacie predmety. Čitateľská gramotnosť je súčasťou kultúry školy.

Pri vypracovávaní stratégie čitateľskej gramotnosti vychádzame z nasledovných aspektov:

1. Dôležitosť a význam čitateľskej gramotnosti v práci učiteľa
2. Motivácia učiteľa zaoberať sa čitateľskou gramotnosťou
3. Prístup učiteľov k problematike čitateľskej gramotnosti
4. Vedomosti učiteľov v problematike čitateľskej gramotnosti
5. Prijatie zodpovednosti za výsledok
6. Aktivity, ktoré podporujú čitateľskú gramotnosť
7. Spolupráca vedenia školy s metodickými orgánmi školy a s učiteľmi
8. Zapracovanie ČG do plánu práce školy a do školského vzdelávacieho plánu
9. Systematické sledovanie a vyhodnocovanie úrovne čitateľskej gramotnosti
10. Sledovanie výsledkov meraní (medzinárodných a národných meraní ČG)

Úlohou rozvíjania čitateľskej gramotnosti je, aby žiaci mali čitateľské zručnosti a návyky vytvorené už v raných fázach vzdelávania tak, aby ich mali na konci základnej školy dobre zvládnuté a zvyky pevne zakorenené. Na ďalších stupňoch vzdelávania je

úlohou pedagógov oboje upevňovať, podporovať a súčasne rozvíjať niektoré zložitejšie prvky čitateľských

Kľúčovým prvkom pri rozvoji čitateľskej gramotnosti žiakov a mládeže okrem rodičov je aj učiteľ. Je nevyhnutné, aby učitelia získali kvalitné vzdelanie. Kvalita učiteľov je v rámci školy tým najdôležitejším faktorom, ktorý má vplyv na výsledky žiakov v čitateľskej gramotnosti.

Hierarchické usporiadanie kritérií na hodnotenie úrovne čitateľskej gramotnosti:

úroveň			
1	Vypracovať stratégiu ČG	Zabezpečiť štandardizované testy ČG	Spolupráca učiteľov a venovanie sa rozvoju ČG
2	Účasť učiteľov na vzdelávaní v oblasti ČG	Práca s textami	Pravidelné overovanie úrovne ČG na začiatku sledovaného obdobia
3	Implementácia ČG do vzdelávania – spolupráca učiteľov	Mať vypracovanú stratégiu čitateľskej gramotnosti	Zdieľanie poznatkov
4	Vypracovanie databázy úloh a testov k ČG	Pravidelné vyhodnocovanie úrovne a výsledkov ČG	Vypracovanie a používanie systému na analyzovanie výsledkov ČG
5	Výsledky zodpovedajú očakávaným výsledkom v národných a medzinárodných meraniach		

Akčný plán rozvíjania čitateľskej gramotnosti:

Zámerné rozvíjanie ČG - učitelia:

- spolupráca vedenia školy s metodickými orgánmi školy na vypracovávaní stratégie (september - október)
- určenie koordinátora čitateľskej gramotnosti – I.st. Mgr. Jana Borutová, II.st. Mgr. Monika Prachárová – zabezpečenie realizácie aktivít ČG počas školského roka
- vzdelávanie učiteľov v oblasti čitateľskej gramotnosti (v šk.roku, priebežne)
- zistenie úrovne ČG v jednotlivých triedach a určenie predmetov na zistenie úrovne ČG (október – 15.11.), sformulovanie cieľov, ktoré budú viesť ku zlepšeniu úrovne
- získanie textov a úloh, vypracovanie databázy úloh a textov na rozvoj čitateľskej gramotnosti (január)
- zaradovanie a práca so súvislými textami na všetky vyučovacie hodiny, využívať možnosti prístupu na internet a vyhľadávať informácie z internetu

- zaradenie mimočítankovej literatúry do vyučovania
- analýza úrovne čítania a porozumenia textu
- vzájomné odovzdávanie poznatkov z merania a vyhodnotenie výsledkov (jún), rozhovory s učiteľmi

Zámerné rozvíjanie ČG – výchovno-vzdelávací proces:

realizácia rozvoja ČG, zadávanie úloh, textov žiakom – rozvíjanie čitateľskej gramotnosti na všetkých vyučovacích predmetoch i mimo vyučovania (počas celého šk.roka)

- vytvorenie príjemného a nerušeného pracovného prostredia v škole,
- práca s textami, netextovými informáciami, tabuľkami a grafmi
- čítanie textov s porozumením, reprodukcia textov, spracovanie informácií, prezentácia a využitie informácií, hľadanie súvislostí v informáciách
- čítanie mimo čítankovej literatúry
- čítanie netextových tabuliek a grafov, spracovanie informácií, prezentácia a využitie informácií, vzťahy a súvislosti
- zadávanie projektových úloh – krátkodobých a dlhodobých
- realizácia aktivít v čase vyučovania a mimo vyučovania
- prezentácie o prečítaných knihách
- spolupráca s miestnou knižnicou
- realizácia vyučovania SJL v učebni SJL (knižnica) – II.st.
- súťažné aktivity s čitateľskou problematikou
- tematické nástenky z jednotlivých vyučovacích predmetov
- spolupráca školskej knižnice so školským klubom detí
- besedy so spisovateľmi regiónu
- návšteva knižníc

Aktivity školy na rozvíjanie ČG:

1.	Daltonské blokové vyučovanie	Všetci žiaci školy	Všetci učitelia	Počas celého šk.roka
2.	Projekty školskej knižnice	Všetci žiaci školy, ŠKD	vedúca PK spoločenskovedných predmetov, vychovávateľky ŠKD	Počas celého šk.roka
3.	Projektové vyučovanie	Všetci žiaci školy, ŠKD	Všetci učitelia, vychovávateľky ŠKD	Počas celého šk.roka
4.	Informácie žiakom prostredníctvom webstránky školy	Všetci žiaci školy, ŠKD	Riaditeľ školy , vedúci MZ a PK	Počas celého šk.roka
5.	Informácie na nástenkách	Všetci žiaci školy, ŠKD	Všetci učitelia a vychovávateľky ŠKD	Počas celého šk.roka
6.	Školský časopis / ročenka školy	Žiaci II.st.	Vedúca literárneho krúžku	Počas celého šk.roka
7.	Spolupráca ZŠ s MŠ	Žiaci I.st.	Vedúca MZ	Počas celého šk.roka

8.	Spolupráca ZŠ s miestnou knižnicou	Všetci žiaci školy, ŠKD	Uč. SJL I. a II.st., vychovávateľky ŠKD	Počas celého šk. roka, návšteva knižnice v mesiaci marec
9.	Rozprávkový podvečer	1.ročník, ŠKD	Učiteľky 1.ročníka, vychovávateľky ŠKD	december
10.	Pracujeme s čitateľským denníkom	I.st.	Uč. SJL I.st. a II.st.	Počas celého šk.roka
11.	Moja najmilšia kniha	I.st., ŠKD	Uč. I.st., vychovávateľky ŠKD	December a apríl
12.	Moja / naša najstaršia kniha	Všetci žiaci školy	Všetci učitelia	Január, máj
13.	Koľko je nás v triede, toľko kníh prečítam	Všetci žiaci školy	Uč. SJL	Počas celého šk.roka
14.	Besedy so spisovateľmi regiónu	I.a II.st.	Uč. SJL	Podľa podmienok pozvaných
15.	Hra na detektívov – súťaž školskej knižnice	I. a II.st., ŠKD	Všetci učitelia, vychovávateľky ŠKD	Október
16.	Tematické nástenky	Všetci žiaci školy	Všetci učitelia	Počas celého šk.roka
17.	Čo sme sa naučili	I.st.	Uč. I.st.	Počas celého šk.roka
18.	Čítam svojim kamarátom	I. a II.st.	Uč. I.st. a uč. SJL II.st.	Jeden deň v každom mesiaci
19.	Literárny krúžok	II.st.	Vedúca literárneho krúžku	Počas celého šk.roka
20.	Vyhodnotenie úrovne ČG v záverečnej prezentácii – šk.výlet za odmenu	Všetci žiaci školy	Všetci učitelia	Jún
21.	Vysielanie v školskom rozhlase - Školské rádio	Všetci žiaci školy	Triedni učitelia	Každý mesiac 1 vysielanie po ročníkoch, príprava na triednických hodinách
22.	Vysielanie – školská televízia, prezentácia tried	4.A + ????	Uč. I.st.	??? 2-krát v školskom roku ???

Prílohy:

Č. 1

Výlet rodiny Horníkovcov:

- └ Zoznam vecí na cykloturistické výlety
- └ Mapy (<http://mapy.atlas.sk>) 27
- └ Prepravný poriadok Železničnej spoločnosti Slovensko, a. s.
- └ Cestovný poriadok 170 Vrútky – Zvolen
- └ Andrejkin dom (<http://www.gader.sk/>)
- └ Rezervácia ubytovania (http://www.gader.sk/rezervacie_sk.htm)
- └ Aktivity v okolí Blatnice (http://www.gader.sk/turistika_sk.htm)
- └ Belianska dolina, Blatnická dolina, Gaderská dolina, Jasenská dolina, Kantorská dolina, Necpalská dolina, Dolina Mača (<http://www.gaderskadolina.sk/>)
- └ Kalendárový list, máj/jún 2008

Č.2

Zoznam špecifických cieľov čítania

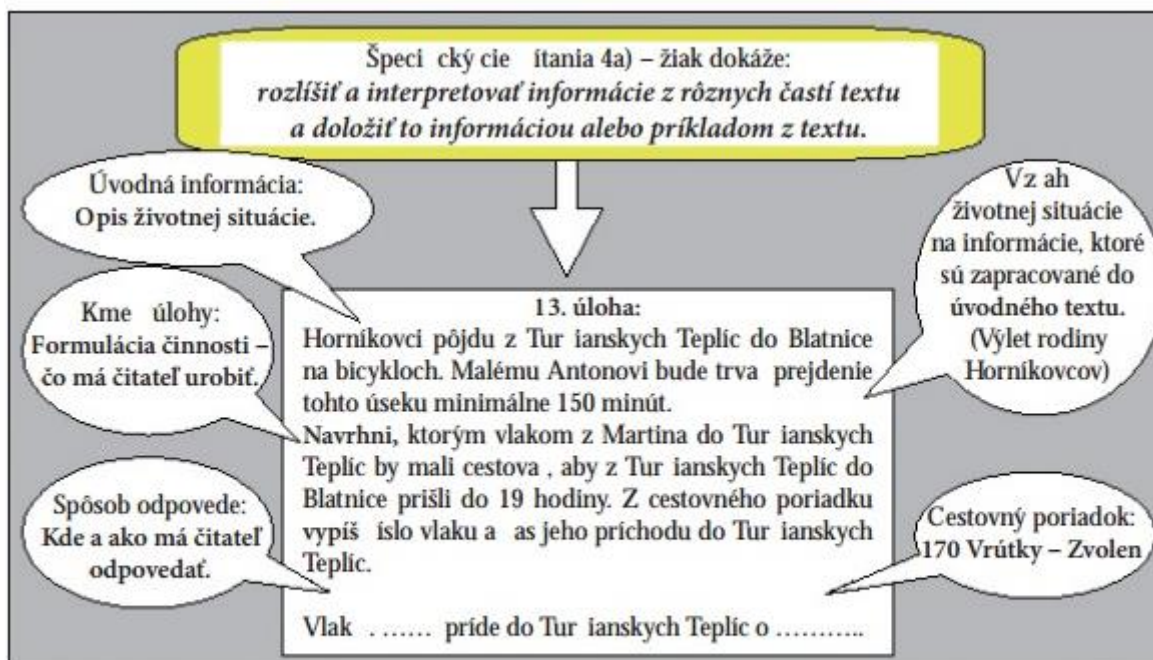
Procesy porozumenia (štúdiá PIRLS)

Špecifické ciele – čitateľské zručnosti žiakov v procesoch čítania

Žiak dokáže:

1. úroveň (A) reprodukcia
 - 1a) vyhľadať a reprodukovať explicitne v texte uvedené informácie o ľuďoch, veciach, miestach, udalostiach...
 - 1b) vyhľadať vetu s podstatnou informáciou a informáciu použiť na tvorbu úsudkov, ktoré z textu priamo vyplývajú
2. úroveň (B) reprodukcia
 - 2a) vyhľadať a reprodukovať jednu alebo dve informácie z textu
 - 2b) tvoriť úsudky, ktoré poskytujú informácie z textu
 - 2c) používať podnadpisy, texty v rámčekoch, tabuľky a ilustrácie na vyhľadanie iných častí informačného textu
3. úroveň (C) produkcia
 - 3a) tvoriť úsudky na základe abstraktných alebo implicitne zahrnutých informácií
 - 3b) spájať informácie z celého textu s cieľom rozpoznať hlavné myšlienky a vysvetliť ich.
 - 3c) porovnať a zhodnotiť časti textu a zdôvodniť svoj výber
4. úroveň (D) produkcia
 - 4a) rozlíšiť a interpretovať informácie z rôznych častí textu a doložiť to informáciou alebo príkladom z textu
 - 4b) spájať informácie z celého textu s cieľom určiť postupnosť aktivít pri použití informácií a zdôvodniť svoj výber

Č.3

Obrázok 3 Transformácia špecifického cieľa na testovú úlohu

Č.4

Papier

Vieš, že každý obyvateľ Slovenska vyhodí ročne 309 kilogramov odpadu? Aj ty! Na ulici stoja okrem obyčajných smetiakov aj farebné kontajnery. Kontajner modrej farby je určený na papierový odpad. Ak odpad správne roztriedime – separujeme, môže poslúžiť znovu. Opätovné využívanie starých vecí na výrobu niečoho nového sa volá recyklácia. Do modrého kontajnera nepatrí silne znečistený papierový odpad a tiež papierové obaly z rôznych nápojov. Žiaľ takmer dve tretiny nepotrebného papiera skončia na skládkach alebo v spaľovniach. Ničím tak cenné zdroje – naše lesy.

Papier používame už 1900 rokov. Kým ho ľudia nepoznali, dôležité informácie si vyrývali do hlinených tabuliek alebo do strieborných platníček.

Egyptania začali písať na papyrus vyrobený z rastlín. Neskôr sa písalo na pergamen, ktorý bol vyrobený z kože zvierat. Na 100 strán knihy sa spotrebovala koža až zo 6 oviec.

Papier, aký poznáme dnes vynášali v Číne. Spočiatku sa na jeho výrobu používali staré handry a kôra stromov. Vyrábala sa ručne a bol veľmi vzácny. Prvá dielňa na Slovensku vznikla v meste Levoča. V roku 1799 francúzsky vynálezca zostrojil papierenský stroj a ručnú výrobu nahradili rýchle stroje. U nás sa strojová výroba začala v harmaneckej papierni v roku 1841. V Ružomberku dnes stojí jeden z najväčších a najznámejších papierenských závodov v Európe. Teraz sa na výrobu papiera používa drevo. Najlepšie je mäkké drevo z ihličnatých stromov.

Každý obyvateľ Slovenska spotrebuje za 1 rok asi 85 kilogramov papiera. Stať sa aj ty záchrancom našich lesov! Zapoj sa do separovania odpadu! Ak nazbieraš 70 kilogramov starého papiera, zachrániš jeden strom. V zberni dostaneš za 1 kilogram papiera asi 5 centov. Odmenou ti bude aj dobrý pocit pri potulkách lesom.

TEST

Milá žiačka, milý žiak!

V tomto teste si môžeš overiť svoju schopnosť porozumieť prečítanému textu. Test obsahuje desať úloh. Úlohu si vždy najskôr prečítaj a potom sa ju pokús vyriešiť. Prajem Ti pohodu a úspech pri riešení týchto úloh.

1. Prečítaj si úvodný text. Napiš slovom koľko kilogramov odpadu vyhodí každý obyvateľ Slovenska za jeden rok.

Každý obyvateľ Slovenska vyhodí ročne kg odpadu.

2. Na výrobu papiera sa teraz používa drevo. Z nasledujúcich možností vyber jednu. Rozhodni hľadáčikom, ktorý strom je na výrobu papiera najvhodnejší.

- a) dub
- b) buk
- c) borovica
- d) breza
- e) lipa

3. Slovenská papierenská výroba má svoju históriu.

Prečítaj si úvodný text a rozhodni o pravdivosti nasledovnej vety. Svoje rozhodnutie zdôvodni:

„Na Slovensku sa strojová výroba papiera začala v roku 1799 v Harmaneckej papierni“.

Veta je pravdivá/neppravdivá, pretože

4. Tretiaci sa zúčastnili zberu papiera. Dievčatá zachránili dva stromy a chlapci tri stromy. Vypočítaj, koľko kilogramov papiera tretiaci nazbierali a zisti, či sa im podarilo prekonať štvrtákov. Štvrtáci nazbierali 400 kg starého papiera.

Výpočet:

Tretiaci v zbere papiera prekonal/neprekonali štvrtákov.

5. Papier je naša každodenná potreba. Každý obyvateľ Slovenska ho ročne spotrebuje niečo koľko kil. Prečítaj si úvodný text a rozhodni a hľadáčikom koľko kilogramov papiera spotrebuje štvorčlenná slovenská rodina za jeden rok.

Výpočet:

- a) 255 kg
- b) 1236 kg
- c) 340 kg
- d) 280 kg
- e) 210 kg

6. V informacom texte Ponuka pre školy sa nachádzajú informácie o možnostiach školských exkurzií. Preítaj si text a napíš mesto, ktoré by si navrhol na školskú exkurziu a napíš 3 dôvody prečo.
Návrh a zdôvodnenie mesta školskej exkurzie
7. Preítaj si úvodný text a rozhodni o pravdivosti nasledovného tvrdenia. Svoje rozhodnutie zdôvodni.
„Prvá dielňa na Slovensku s ručnou výrobou papiera vznikla v meste Ružomberok“.
Tvrdenie je pravdivé/neppravdivé, pretože
8. Nie každý papierový odpad je vhodný na opätovné použitie.
Z nasledovných možností vyber jednu a zakrúžkuj ten odpad, ktorý nepatrí do modrého kontajnera.
- a) staré noviny, časopisy, obálky
 - b) letáky, zošity, výkresy
 - c) kartónový papier, kancelársky papier, telefónny zoznam
 - d) obal z mlieka, dóza z džúsu, použitá jednorazová plienka,
 - e) škatuľka z čaju, škatuľka z dezertu, obal z múky
9. Rozhodni a napíš tlačeným písmom, ktoré die a pomáha chráni cenné zdroje – naše lesy.
- a) Eva: Zapísaný zošit odhodí do smetného koša v triede.
 - b) Adam: Zapísaný zošit odnesie domov a odhodí ho spolu s ostatným nepotrebným papierom do modrého kontajnera pred domom.
 - c) Martin: Zapísaný zošit odhodí do žltého kontajnera pred domom.
 - d) Ivana: Zapísaný zošit odnesie domov a hrá sa s ním na školu s mladšou sestrou.
 - e) Peter: Zo zapísaného zošita si urobí loďky a lietadielka na hranie.
- Cenné zdroje chráni
10. Kým udiapoznali papier, zapisovali dôležité informácie na rôznych materiál. Napíš, ako sa volal predchodca papiera, ktorý sa používal v Egypte a z čoho bol vyrobený.
Egyptania písali na Bol vyrobený z